

Cichońska, Barbara

Historia trzech obrazów Jezusa Miłosiernego autorstwa Ludomira Sleńdzińskiego

"Biuletyn Konserwatorski Województwa
Podlaskiego", 14, 2008, s. 7-[30]

Zdigitalizowano w ramach projektu pn. Budowa platformy "Podlaskie Czasopisma Regionalne", dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (umowa SONB/SP/465121/2020).

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Udostępniono do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

1. Ks. *Michał Sopoćko*, obraz Ludomira Sleńdzińskiego z 1966 r.
Własność Zgromadzenia Sióstr Jezusa Miłosiernego. Fot. B. Cichońska, 2008 r.
Rev. Michał Sopoćko by Ludomir Sleńdziński, 1966,
property of the Congregation of the Sisters of Merciful Jesus. Photo: B. Cichońska, 2008.

BARBARA CICHONSKA
Białystok

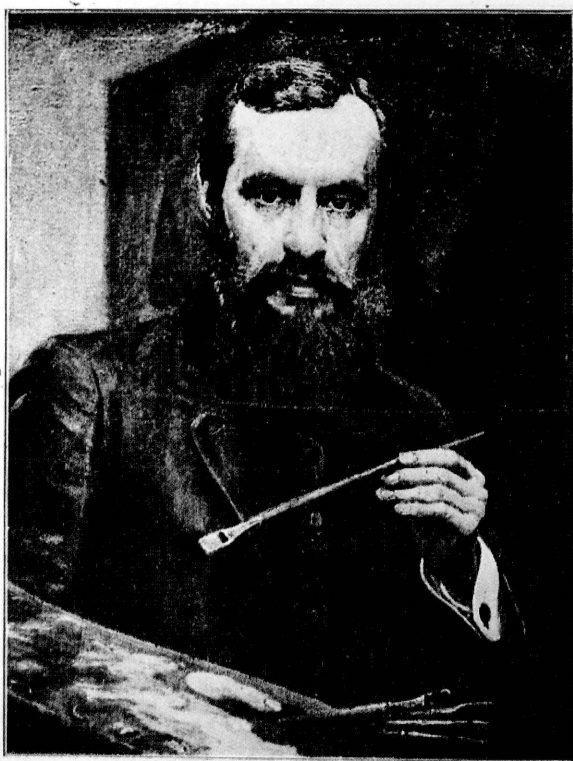
Historia trzech obrazów Jezusa Miłosiernego autorstwa Ludomira Sleńdzińskiego

Literatura na temat obrazu i kultu Miłosierdzia Bożego jest dosyć obfita. Liczne opublikowane książki i artykuły w czasopismach dotyczą zarówno całości tematu Bożego Miłosierdzia, jak i jego poszczególnych aspektów. Niniejszy artykuł omawia jeden z aspektów Bożego Miłosierdzia – obraz Jezusa Miłosiernego oraz rolę ks. Michała Sopočki w staraniach o powstanie obrazu.

Podstawowym źródłem artykułu są przekazy zawarte w *Dzienniku* ks. Michała Sopočki i *Wspomnieniach z przeszłości* (*życiorys napisany własnymi słowami*)¹, opublikowanych w kwartalniku „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku”², korespondencja z marianinem ks. Julianem Chrościechowskim³ oraz siostrami ze Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia w Krakowie, korespondencja z malarzami⁴, a także przekazy ustne osób znających bezpośrednio ks. M. Sopockę.

Przedstawienie Jezusa Miłosiernego zaistniało zarówno w kulcie religijnym, jak i w sztuce w 1934 roku. Tematyka związana z Bożym Miłosierdziem sięga najstarszych przekazów biblijnych. Natomiast historia wizerunku Jezusa Miłosiernego o ikonografii tu omawianej rozpoczęła się w 1931 roku i jest związana z Polską, ponieważ jest przekazem prywatnego objawienia siostrze zakonnej Faustynie Kowalskiej ze Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia. Miało to miejsce w dniu 22 lutego w 1931 roku w Płocku⁵: *Wieczorem, kiedy byłam w celi, ujrzałam Pana Jezusa ubranego w szacie białej. Jedną ręką wzniesioną do błogosławieństwa, a druga dotykała szaty na piersiach. Z uchylenia szaty na piersiach wychodziły dwa wielkie promienie, jeden czerwony, a drugi białe. W milczeniu wpatrywałam się w Pana, dusza moja była przejęta bojaźnią, ale i radością wielką. Po chwili powiedział mi Jezus: Wymaluj obraz według rysunku, który widzisz z podpisem: Jezu, ufam Tobie! Pragnę, aby ten obraz czczono najpierw w kaplicy waszej i na całym świecie. Obiecuję, że dusza, która czcić będzie ten obraz, nie zginie. Obiecuję także, już tu na ziemi zwycięstwo nad nieprzyjaciółmi, a szczególnie w godzinę śmierci. Ja sam bronić jej będę jako swej chwały*⁶.

Z *Dzienniczka* Sługi Bożej S.M. Faustyny Kowalskiej pochodzi również zapis: *żądam kultu miłosierdzia przez uczczenie tego obrazu*. Cytowany *Dzienniczek* powstał dzięki zaleceniu spowiednika i kierownika duchowego s. Faustyny w Wilnie, ks. Michała Sopočki, który nakazał jej spisywanie objawień i wizji wewnętrznych. Na nim więc spoczął trud rozwijania tego kultu⁷.

PORTRET WŁASNY

E. KAZIMIROWSKI

2. E. Kazimirowski *Jezus Miłosierny*, obraz namalowany według wskazań 3. E. Kazimirowski *Portret własny*, siostry Faustyny, 1934 r. *Archiwum Zgromadzenia Sióstr Jezusa Miłosiernego*. „Tygodnik Ilustrowany” 1910.

E. Kazimirowski, *Merciful Jesus*, 1934, according to the instructions of E. Kazimirowski, *Self-portrait*, Sister Faustyna. *Archive of the Congregation of the Sisters of Merciful Jesus*. „Tygodnik Ilustrowany” 1910.

Pierwszy obraz został namalowany w Wilnie w 1934 roku przez Eugeniusza Marcina Kazimirowskiego (1873-1939). Ks. Michał Sopoćko zwrócił się do malarza, którego znał z sąsiedztwa, mieszkali bowiem w jednym domu, przy ul. Rossa 2⁸.

Obraz po raz pierwszy był wystawiony na widok publiczny w oknie krużgan-ku przed Ostrą Bramą w Wilnie na Triduum Paschalnym przed niedzielą przewodnią w 1935 r. W 1937 r. został poświęcony i zawieszony w wileńskim kościele św. Michała.

W kościołach na terenie Litwy, a szczególnie Wileńszczyzny, znajdują się obrazy malowane wg wzoru Kazimirowskiego, z informacją, że poświęcił je ks. Michał Sopoćko. Między innymi jest to obraz malowany przez W. Skwarkowskiego w kościele w Murowanej Oszmianie, подарowany jako wotum, poświęcony przez ks. Sopoćko 20 grudnia 1940 r.⁹ i obraz Piotra Sergiejewicza z lat 1939-1940, namalowany na zamówienie ks. Józefa Grasewicza w kościele w Kamionce.

Łucja Bałzukiewiczówna, malarka wileńska (1887-1976), na zamówienie ks. Sopoćki, wykonała w 1937 roku dwie kopie obrazu Kazimirowskiego – jedną dla oo. redemptorystów w Wilnie, drugą dla Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia, również w Wilnie. Kopia Bałzukiewiczówny była wzorem do obrazków z Jezusem Miłosier-nym wydanych w Krakowie w 1937 roku.

Kolejny wizerunek Jezusa Miłosiernego, nieznanego autorstwa, umieszczony na obrazku wydanym w Wilnie w 1940 r., ma imprimatur (zezwoenie na druk) biskupa Kazimierza Michalkiewicza z dnia 7 lutego 1940 r., a na odwrocie – modlitwy do Miłosierdzia Bożego. Obraz posiada właściwą ikonografię, poza uwidocznionym sercem, nimbem krzyżowym i kulą ziemską pod stopami. Siostra Hieronima ze Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia w Krakowie, poszukując informacji o historii obrazu, w liście z 18 marca 1972 r. dopytywała o obraz Jezusa Miłosiernego, który namalowała s. Lucylla Zabielska. Obraz ten, rozpowszechniony w Austrii i w Niemczech, z datą jak na wyżej wspomnianym obrazku, miał imprimatur biskupa Michalkiewicza. Ks. Sopoćko stwierdził jednak, że nic na ten temat nie wie.

Po śmierci s. Faustyny, 5 października 1938 r., główną osobą znającą wszystkie zaistniałe aspekty objawienia Pana Jezusa był ks. M. Sopoćko. Przez całe życie, poprzez wydawnictwa i propagowanie obrazu, pracował nad szerzeniem kultu Miłosierdzia Bożego i uzasadnieniem jego strony teologicznej. W czasie wojny, w warunkach konspiracyjnych, ks. M. Sopoćko przepisał na maszynie, a następnie powielił w 500 egzemplarzach *Rozprawę o Miłosierdziu Bożym*, które rozesłał po całym świecie.

W związku z zapotrzebowaniem na wizerunki Jezusa Miłosiernego, fotograf Michał Nowicki z Wilna na prośbę ks. Sopoćki, wykonał ogromną pracę powielając i kolorując odbitki fotograficzne obrazu wileńskiego Jezusa Miłosiernego w 150 tysiącach egzemplarzy¹⁰. Przez obrazki i modlitwy ludzie doznawali wielu łask, a szczególnie w czasie trwającej wojny, co przysporzyło czcicieli Miłosierdzia Bożego nie tylko w Europie, ale i na całym świecie¹¹. Malowano nowe obrazy o zmienionej, innej od objawienia, ikonografii. Zamiast gładkiego, ciemnego tła pojawiły się: kula ziemska, krajobrazy, ukwiecone łąki, fabryki, itp. Nie miały one bezpośrednio związku z przekazem Siostry Faustyny, lecz własną dowolną interpretację Jezusa idącego przez Ziemię. Obrazy takie malował m.in. Adolf Kazimierz Hyła¹², który począwszy od 1943 roku namalował ok. 200 obrazów Jezusa Miłosiernego.

Jednym z bardziej znanych jest obraz Jezusa Miłosiernego z 1943 r. artysty Stanisława Kaczora Batowskiego¹³, który znajduje się w kościele Miłosierdzia Bożego w Krakowie.

Poszukując najbardziej udanego i pięknego wizerunku Chrystusa, ks. Sopoćko jeszcze w Wilnie, jak i po przyjeździe do Białegostoku w 1947 roku, zamawiał u różnych malarzy obrazy Jezusa Miłosiernego. Wówczas funkcjonowała nazwa wizerunku Chrystus – Król Miłosierdzia i – często używany przez ks. Sopoćkę – Najmiłosierniejszy Zbawiciel. W 1948 r. ks. Sopoćko zamówił obraz u Zofii Baudouin de Courtenay¹⁴, o czym pisał w liście do ks. Juliana Chróściechowskiego: *wczoraj obstałowałem jeszcze jeden u artystki p. Zofii Baudouin de Courtenay w Warszawie*, a w kolejnym liście dnia 14 stycznia 1949 r. pisał: *Obecnie w Warszawie obstałowałem nowy obraz Najmiłosierniejszego Zbawiciela. Nie wiem jak się uda.*

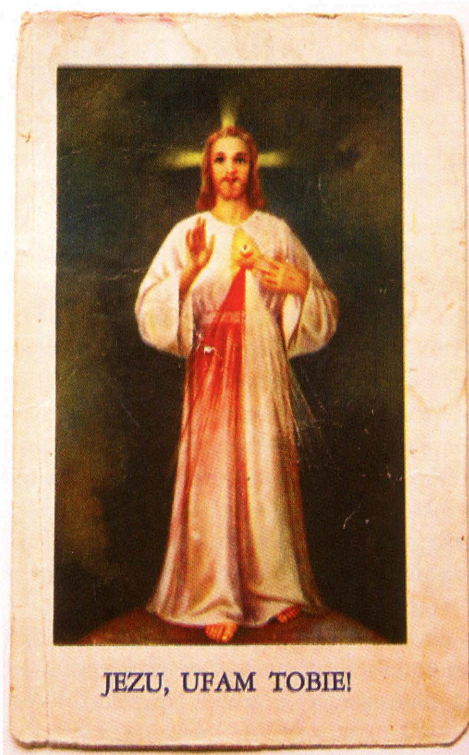
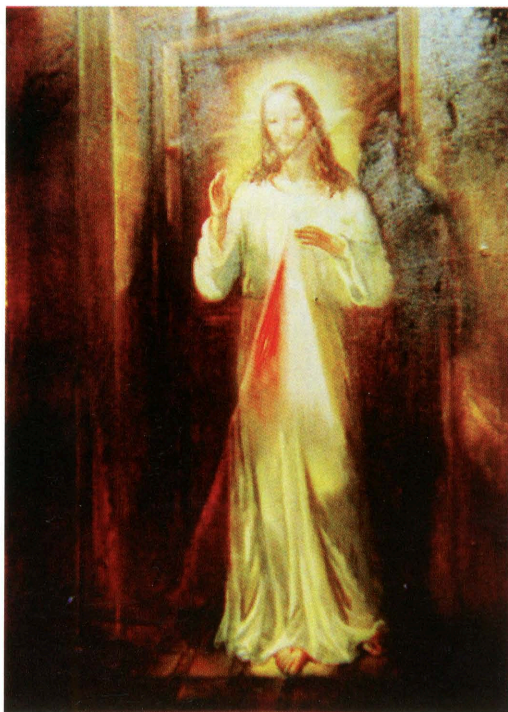
Jednym z tych wczesnych wizerunków jest obraz z 1949 r., sygnowany literami „W. M”, znajdujący się w kościele parafialnym Najświętszego Serca Jezusowego w Białymstoku¹⁵.

Powojenna sytuacja polityczna sprawiła, że obraz E. M. Kazimirowskiego na terenie Polski pozostawał niedostępny i mało znany. Powstawały zatem obrazy o ikonografii różniącej się od objawienia, przedstawiające Jezusa w sposób dowolny. Dlatego też Episkopat Polski interweniował w tej sprawie. Zastrzeżenia dotyczyły

4. *Jezus Miłosierny*, obraz konkursowy
Antoniego Michalaka z 1954 r.,
Archiwum Zgromadzenia Sióstr
Jezusa Miłosiernego. Fot. B. Cichońska, 2000 r.
Merciful Jesus by Antoni Michalak, 1954,
competition painting. Archive of the
Congregation of the Sisters of
Merciful Jesus. Photo: B. Cichońska 2000.

5. *Jezus Miłosierny*, obrazek wydany w Wilnie
w 1940 r., autor nieznany.
Fot. B. Cichońska 2000 r.
Merciful Jesus by an unidentified painter,
reproduction published in Wilno in 1940.
Photo: B. Cichońska 2000.

6. *Jezus Miłosierny*, fragment obrazu
Antoniego Michalaka z 1961 r.
Katedra Wrocławska,
reprodukcja w Archiwum Zgromadzenia
Sióstr Jezusa Miłosiernego.
Fot. B. Cichońska 2000 r.
Merciful Jesus, fragment of painting
by Antoni Michalak, 1961, in Wrocław
cathedral, reproduction in Archive
of the Congregation of the Sisters of
Merciful Jesus. Photo: B. Cichońska 2000.

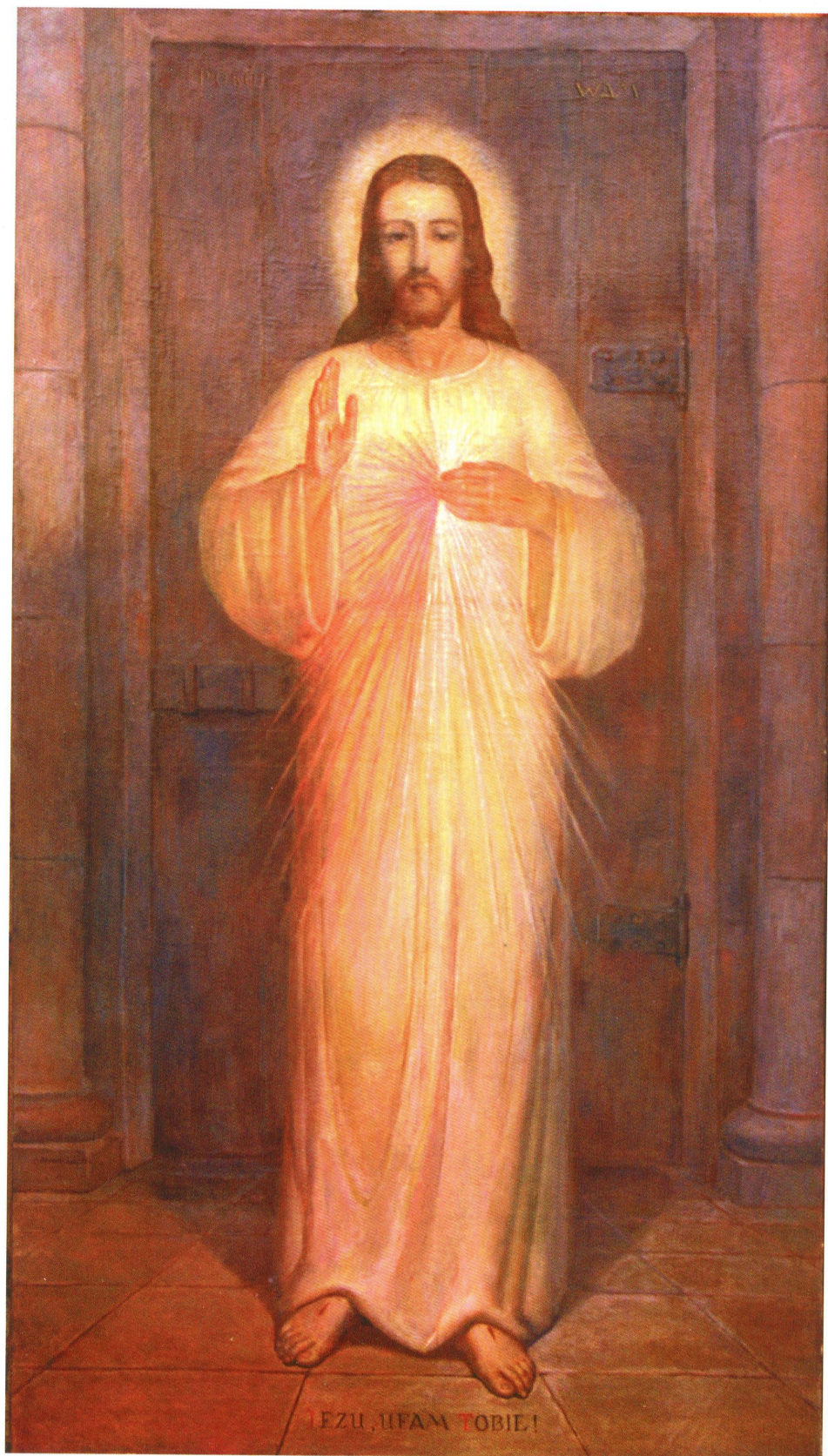

7. T. Okoń *Autoportret*,
„Sztuki Piękne”, nr 1, 1931
T. Okoń, *Self-portrait*,
„Sztuki Piękne”, 1931, no. 1.

8. Tadeusz Okoń *Jezus Miłosierny*,
rysunek z 1954 r.,
w zbiorach ks. kan. Ryszarda Kotkowicza.
Fot. B. Cichońska, 2000 r.
Tadeusz Okoń, *Merciful Jesus* 1954,
drawing in the collections
of Rev. Ryszard Kotkowicz.
Photo: B. Cichońska 2000.

IEZU, UFAM TOBIE!

Na sąsiedniej stronie: 9. Ludomir Sleńdziński *Jezus Miłosierny*, obraz z 1955 r. Stan po konserwacji przeprowadzonej przez W. Tołłoczko-Tur. Bazylika katedralna w Białymstoku. Fot. B. Cichońska, 1999 r.

Merciful Jesus, painted by Ludomir Sleńdziński, 1955, in the cathedral Basilica in Białystok.

State after conservation conducted by Wiktoria Tołłoczko-Tur. Photo: B. Cichońska 1999.

10. *Jezus Miłosierny*, obraz L. Sleńdzińskiego z 1966 r., własność Kurii Metropolitalnej w Białymstoku.

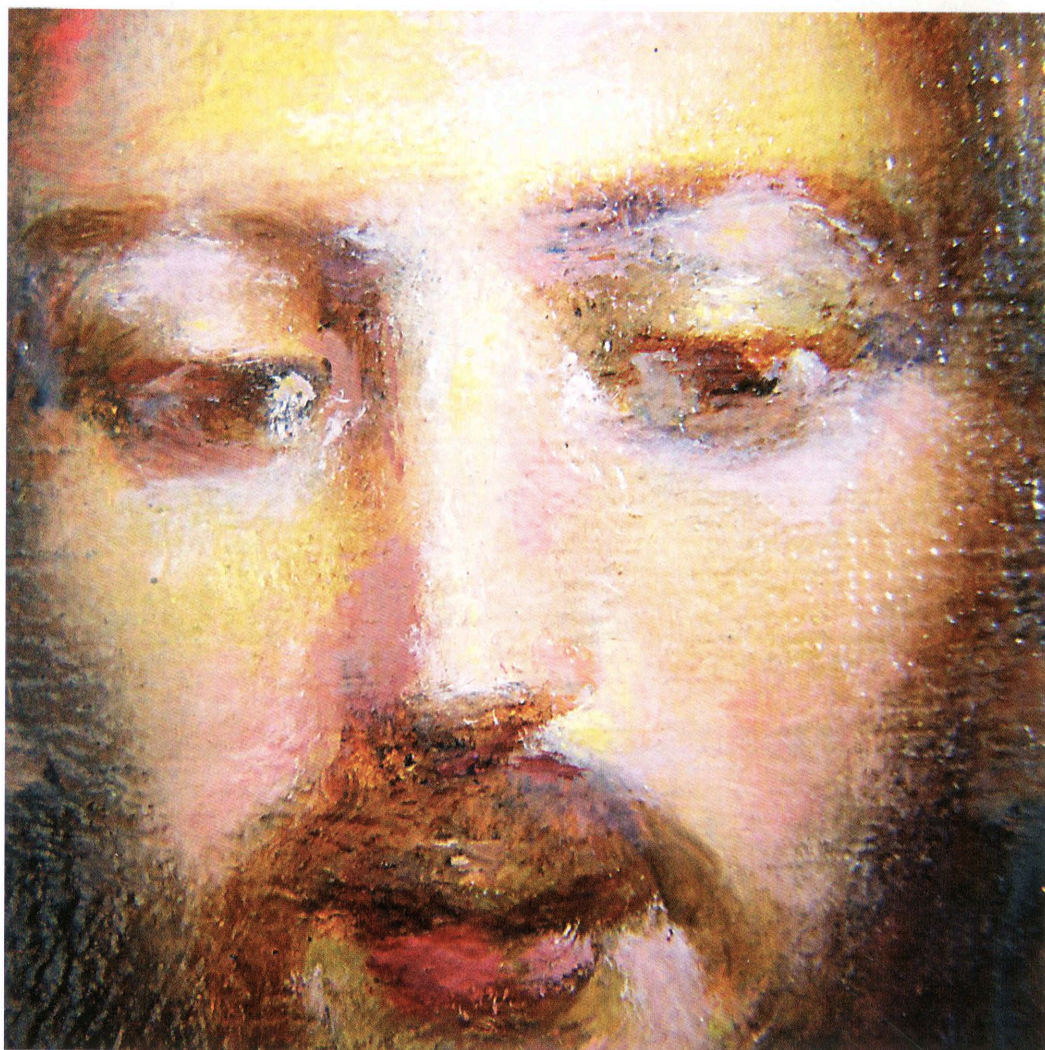
Fot. B. Cichońska, 2000 r. *Merciful Jesus*, painted by L. Sleńdziński, 1966, property of the Metropolitan See in Białystok. Photo: B. Cichońska 2000.

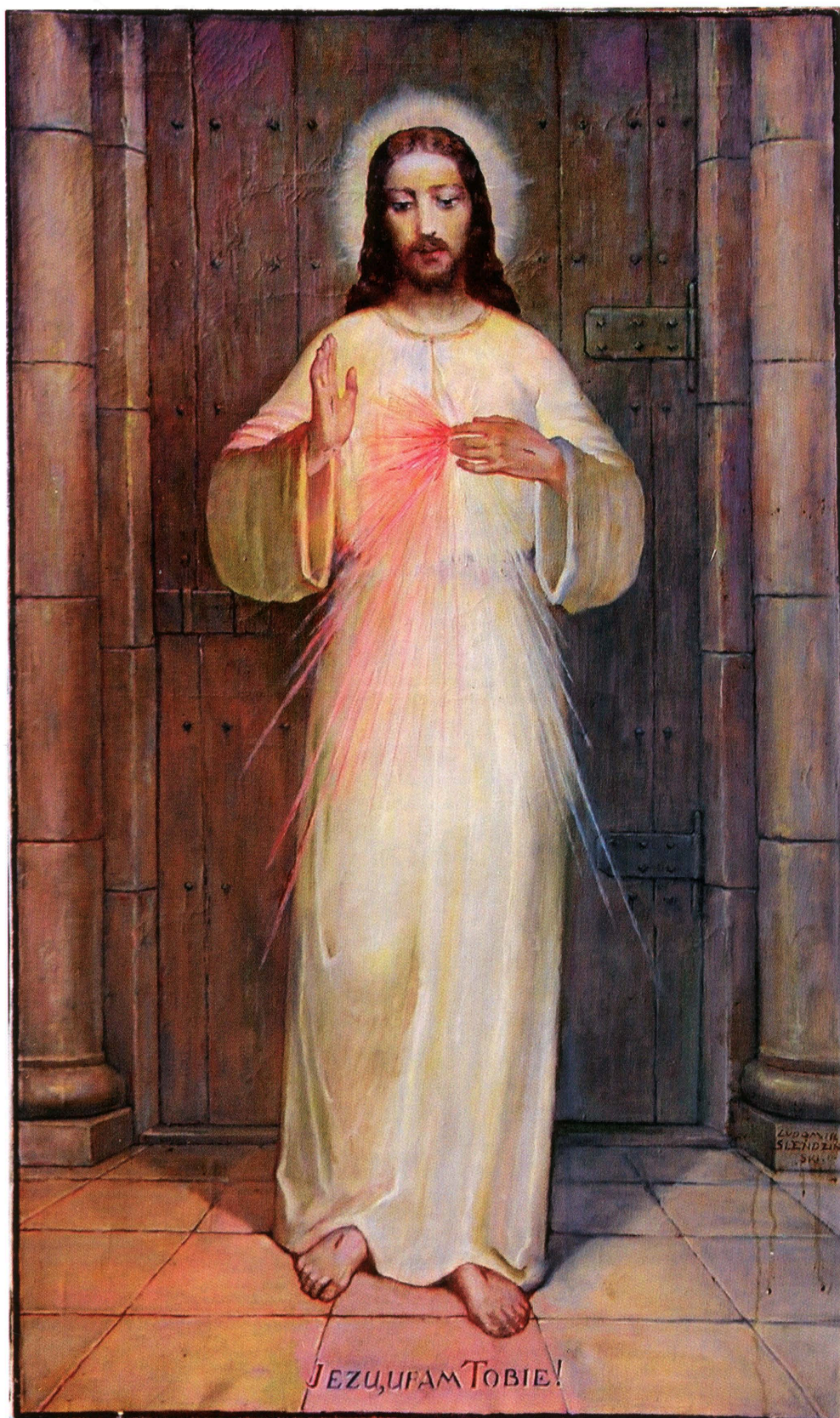

11. L. Sleńdziński *Jezus Miłosierny*, fragment obrazu z 1966 r. z prześwitującym napisem „Pokój Wam”. Fot. B. Cichońska, 2000 r.
Merciful Jesus, painted by L. Sleńdziński, 1966, fragment with an inscription „Pokój Wam”. Photo: B. Cichońska 2000.

12. L. Sleńdziński *Jezus Miłosierny*, fragment obrazu z 1966 r. uwidaczniający kolorystykę obrazu. Fot. B. Cichońska, 2000 r.
L. Sleńdziński Merciful Jesus, 1966, fragment displaying the colours of the canvas. Photo: B. Cichońska 2000.

Na sąsiedniej stronie: 13. L. Sleńdziński *Jezus Miłosierny*, 1966 r. Kościół parafialny pw. św. Antoniego w Sokółce. Fot. B. Cichońska, 2000 r.
Merciful Jesus, painted by L. Sleńdziński, 1966, in the parish church of St. Anthony in Sokółka. Photo: B. Cichońska 2000.

14. Ludomir Sleńdziński *Autoportret na tle Wilna*, 1956 r., fragment.
Ludomir Sleńdziński, *Self-Portrait against the Background of Wilno*, 1956, fragment.

treści teologicznej obrazu i tego, że kult powstał z prywatnego, nieznanego jeszcze, objawienia. W rezultacie ks. Michał Sopoćko, za radą biskupa Bardy, ordynariusza diecezji przemyskiej, ogłosił w 1954 roku konkurs na obraz Jezusa Miłosiernego. 30 czerwca 1954 r. Komisja Konkursowa oceniła dwa projekty obrazu Chrystusa – Króla Miłosierdzia: Antoniego Michalaka¹⁶ i Tadeusza Okonia.¹⁷ Wynik konkursu nie był pomyślny dla obu artystów, o czym stanowi protokół Komisji z 30 czerwca 1954 r.¹⁸

Projekt obrazu autorstwa Tadeusza Okonia był przedstawiony w wersji rysunkowej, piórkim na brystolu. Po konkursie rysunek ten pozostawał u ks. Sopoćki, który wyprowadzając się z mieszkania przy ul. Złotej w Białymstoku na ul. Poleuską porządkował swoje zbiory, a część z nich przekazał do Biblioteki Seminaryjnej. Ówczesny bibliotekarz, ks. Ryszard Kotkowicz, przeglądając te materiały trafił na rulon przeznaczony do wyrzucenia. Był to sygnowany rysunek konkursowy Tadeusza Okonia, wykonany na prostokątnym kartonie o wymiarach 68,5x 41,5 cm, z rysunkiem o wymiarach 59,5 x 31,2 cm¹⁹. W ten sposób rysunek ocalał.

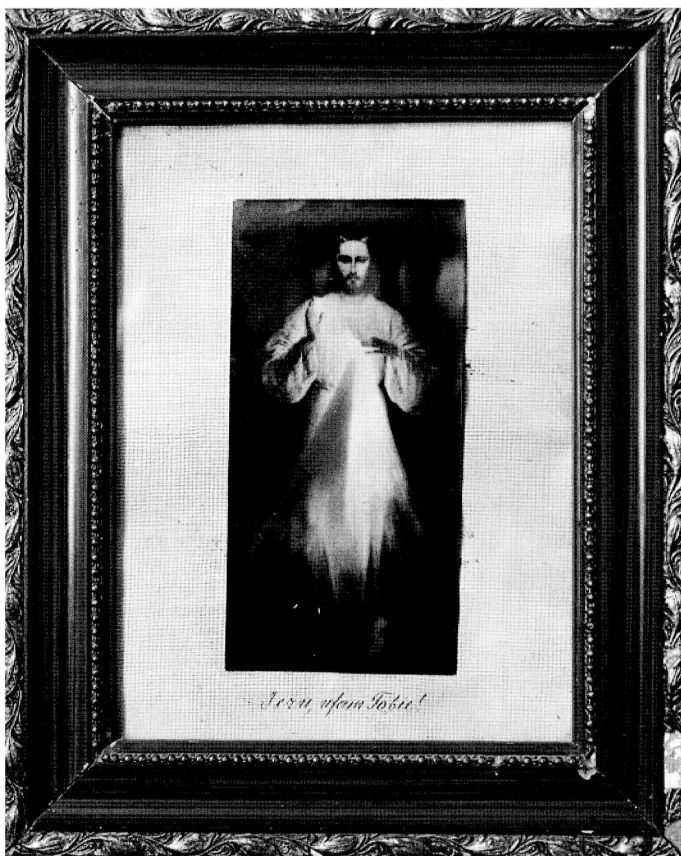
Druga część konkursu odbyła się 2 września 1954 roku i wówczas obraz Ludomira Sleńdzińskiego²⁰ został pozytywnie oceniony pod względem artystycznym, dogmatycznym i liturgicznym²¹. Wizerunek w zasadniczej ikonografii dotyczący postaci ukazującego się Jezusa pozostał zgodny z wizją s. Faustyny, natomiast zmianą w treści obrazu było ukazanie się Jezusa Apostołom po Zmartwychwstaniu w Wieczerniku, w oparciu o Ewangelię św. Jana [J.20,19-23] jako moment ustanowienia sakramentu Pokuty. Postać Jezusa została przedstawiona na tle zamkniętych drzwi wieczernikowych.

Wizerunek Ludomira Sleńdzińskiego, o pogłębionej o przekaz ewangeliczny ikonografii, ułatwił rozpowszechnianie obrazu do kultu w kościołach, jako zatwierdzonego przez Komisję Episkopatu²².

Mimo, że obraz konkursowy A. Michalaka nie spełnił wymogów sądu konkursowego, ks. Sopoćko utrzymywał kontakt z malarzem i zamawiał kolejne obrazy, m.in. do Anglii na zapotrzebowanie ks. J. Chróściechowskiego w 1958 r. oraz do Wrocławia w 1961 r.

Najwidoczniej Tadeusz Okoń również pracował nad obrazem, ponieważ ks. Sopoćko prosił siostrę Hieronimę Grobicką ze Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia w Krakowie w liście z 2 listopada 1954 r. o przekazanie mu fotografii obrazu Sleńdzińskiego zatwierdzonego przez Komisję Episkopatu.

Tematyka Miłosierdzia Bożego nie była obca Sleńdzińskiemu, który już w latach 1947-48, malował wizerunki Jezusa Miłosiernego²³. Podobne obrazy powstawały również w latach następnych, m.in. w 1954 r. do kościoła w Dąbrówce i do kaplicy w Warszawie na Grochowie²⁴, a także obraz do kościoła św. Krzyża w Kielcach, ofiarowany przez Czcieli Miłosierdzia Bożego w dniu 8 września 1957r.²⁵ Ks. Michał Sopoćko w liście do ks. Chróściechowskiego z 1 kwietnia 1955 r. pisze: *zamówiłem jeszcze parę obrazów u artystów, ale jeden się nie udał, a drugi jeszcze nie ukończony*. Stara się o jeszcze jeden obraz, co wynika z listu do Matki Ksawery Olszanowskiej ze Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia w Krakowie z dnia 26 stycznia 1957 r. *...Pani Rudzka (Czarnowiejska 8 m.1) wykończyła obraz, ale ja nie mogę pojechać, by go obejrzeć. Uprzejmie tedy proszę obejrzeć go i łaskawie mię powiadomić, czy rzeczywiście jest najpiękniejszy ze wszystkich, jakie dotychczas były malowane, jak to mię informowały pewne osoby*. 30 sierpnia 1958 r. ks. Sopoćko zamówił u A. Michalaka obraz

14. Wizerunek Jezusa Miłosiernego podarowany przez ks. M. Sopoćko pp. Przyłuckim, u których wynajmował mieszkanie w Białymstoku przy ul. Złotej.
Fot. B. Cichońska 2000 r.

Likeness of Jesus Merciful donated by Rev. M. Sopoćko to Mr. and Mrs. Przyłucki, at whose house he resided in Złota Street in Białystok.
Photo: B. Cichońska 2000.

dla oo. marianów do Anglii²⁶. Malarz Adam Styka, mieszkający w Nowym Jorku²⁷, malował w 1957 obraz Jezusa Miłosiernego na zamówienie księży mariańców z USA. Zwrócił się do księdza Sopoćki z prośbą o opinię, przysyłając kolorową fotografię malowanego obrazu. Ksiądz Sopoćko wyraził swoje uwagi w liście z dnia 29 marca 1957 r. i wskazał, co należy poprawić.

Po rozstrzygnięciu konkursu na obraz Jezusa Miłosiernego i zatwierdzeniu w dniu 5 października 1954 roku przez Komisję Główną Episkopatu Polski w Warszawie obrazu autorstwa L. Sleńdzińskiego, ks. Sopoćko, 31 października 1954 r., zamówił u L. Sleńdzińskiego kolejny obraz, który nazwał kopią obrazu konkursowego. Obraz został ukończony 6 stycznia 1955 r.²⁸ Od 3 września 1973 r. znajduje się w katedrze białostockiej.

Jest to obraz Jezusa Miłosiernego, malowany olejno na płótnie, o wymiarach: 198 cm x 110,5 cm²⁹. Przedstawia idącą postać Chrystusa we wnętrzu, *en face*, w lekkim kontrapoście. Prawa ręka uniesiona w geście błogosławieństwa, lewa złożona na wysokości piersi, uchylająca palcami szatę w miejscu niewidocznego serca, skąd rozcho- dzą się pojedyncze promienie: czerwono-amarantowe i biało-seledynowe, oznaczające Krew i Wodę, wypływające z przebitego na krzyżu boku Chrystusa. Szata długa w kolorze jasnej ciepłej żółci z licznymi refleksami od promieni, opadająca na bosc stopy. Na rękach i stopach widoczne ślady ran. Fałdy szaty opracowane plastycznie

z zaznaczeniem anatomii postaci. Twarz owalna o spokojnym wyrazie i wzroku skierowanym w dół, okolona brązoworudym zarostem. Włosy brązoworude, rozdzielone pośrodku, lekko sfalowane, opadające na ramiona i plecy. Wokół głowy nimb świetlisty, pełny. W tle drzwi deskowe, zamknięte, flankowane kolumnami, posadzka kamienna z kwadratowych taflí. U góry napis: *Pokój – Wam*, u dołu: *Jezu, ufam Tobie!*

Harmonijne ruchy postaci oddają spokój, zastygły w nieznacznym, delikatnym ruchu idącego. Twarz o cechach dobroci i łagodności. Wnętrze Wieczernika przesączone jest na pozór niezauważalnym blaskiem. Posadzka, kolumny, drzwi, nawet cień rzucony przez postać Jezusa, widoczny na posadzce i drzwiach, jest przesiąknięty świetlistością.

Do przedstawienia kamiennych elementów wnętrza malarz użył szarofioletowej cieplej tonacji barwnej, na której uwidocznione są ceglastokoralowe refleksy od promieni czerwonych do szarooliwkowych, rozbielonych światłem promieni białych. Spokojna w odbiorze szarofioletowa tonacja obrazu, szczególnie tła, zbudowana jest z niezliczonej ilości barw położonych obok siebie. Na tę ogólną szarość składa się duże bogactwo kolorów widocznych z bliska, podobnie jak niemal każdy element obrazu, np. szata czy promienie. Na tym obrazie po raz pierwszy u L. Sleńdzińskiego pojawiają się napisy: u góry *Pokój Wam*, i u dołu – *Jezu, ufam Tobie!*

W 1958 roku ks. Sopoćko umieścił obraz u oo. reformatów w Krakowie, w kaplicy Miłosierdzia Bożego³⁰. W 1960 r. oo. reformaci przenieśli obraz do korytarza, gdzie odbywały się lekcje religii. Po sześciu latach ks. Sopoćko zastał tam obraz zaniedbany, pokryty warstwą kurzu³¹. Dlatego też zwrócił się wówczas do Ludomira Sleńdzińskiego o odnowienie obrazu i zawiązał go do pracowni malarza przy ul. Wybickiego 6-8 w Krakowie. Konserwacja obrazu przez L. Sleńdzińskiego trwała od 6 do 14 lipca 1966 r.

18 lipca ksiądz Sopoćko, po uprzednim uzyskaniu zgody u o. gwardiana, przeniósł obraz do oo. franciszkanów w Krakowie, gdzie został umieszczony w kaplicy Męki Pańskiej jako ostatnia stacja Drogi Krzyżowej³². Szerzej o zniszczeniu obrazu i jego odnowieniu ks. Sopoćko pisze w kolejnej notatce w *Dzienniku*³³.

Następna wzmianka o obrazie we wspomnieniach księdza Sopoćki pochodzi z 9 września 1972 roku i dotyczy usunięcia obrazu z kaplicy Męki Pańskiej przez oo. franciszkanów³⁴.

14 kwietnia 1973 r. obraz z Krakowa został przywieziony do Białegostoku, do mieszkania ks. Sopoćki przy ul. Złotej 9 m 4 i poddany konserwacji. Pracę tę ksiądz zlecił Placydzi³⁵ i Stanisławowi Bukowskiemu, którzy zajmowali się obrazem przez kilka tygodni, poczynawszy od 20 kwietnia³⁶. 16 maja tegoż roku ks. Julian Chrościechowski, prowincjał oo. marianów w Anglii odwiedził księdza Michała w Białymstoku i zobaczył obraz Jezusa Miłosiernego pędzla L. Sleńdzińskiego. Wyraził chęć zabrania go do Anglii. Odpowiedź na tę ofertę znajduje się w liście ks. Sopoćki, pisanym do Ludomira Sleńdzińskiego, w którym składa zamówienie na obraz do Anglii, jednak nie wiadomo, czy to zamówienie zostało zrealizowane³⁷.

W tym samym czasie, bo 3 września 1973 roku bp Henryk Gulbinowicz, ówczesny administrator Archidiecezji w Białymstoku poświęcił odnowiony obraz Jezusa Miłosiernego, który tego dnia został zawieszony w prokatedrze białostockiej na ścianie wschodniego ramienia transeptu świątyni, obok ołtarza św. Antoniego³⁸.

W 1986 r., w trakcie remontu bazyliki przed uroczystością 600-lecia Archidiecezji Wileńskiej, obraz został przeniesiony czasowo do kaplicy Matki Bożej Miłosierdzia – Ostrobramskiej, a następnie ustawiony na ołtarzu przyściennym w dotychczasowej kaplicy św. Stanisława Kostki, która od tego momentu stała się kaplicą Miłosierdzia Bożego.

W tym też czasie konserwator dzieł sztuki, art. plast. Wiktoria Tołłoczko-Tur, na prośbę ks. prałata Antoniego Lićwinki, proboszcza parafii farnej w Białymstoku, oczyściła i zawerniksowała lico obrazu. W niedługim czasie podjęła się odświeżenia obrazu przed wypożyczeniem go na wystawę czasową do Galerii im. Sleńdzińskich. Po raz trzeci w 1999 r.³⁹ przygotowała obraz do umieszczenia go w nowym ołtarzu, zbudowanym w Roku Jubileuszowym 2000. wg projektu artysty plastyka Wojciecha Lachowicza z Krakowa, wykonanym w warsztacie stolarskim Sołowieja z Białegostoku.

Poza wymienionym obrazem L. Sleńdzińskiego Archidiecezja Białostocka posiada jeszcze dwa obrazy Jezusa Miłosiernego jego autorstwa. Oba figurują w ewidencji Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku⁴⁰. Ks. Sopoćko zamówił je w styczniu 1966 roku. A oto zapis w *Dzienniku*: 3 stycznia 1966 wysłałem list do prof. Sleńdzińskiego, zamawiając dwa identyczne obrazy Najmiłosierniejszego Zbawiciela w momencie ustanowienia sakramentu pokuty przy ukazaniu się Apostołom w Wieczerniku w dniu Zmartwychwstania⁴¹. Obrazy zostały ukończone w lipcu 1966 r. Zapis z dn. 19 lipca 1966: Dziś przybyłem z Krakowa do Warszawy i przywiozłem obraz Najmiłosierniejszego Zbawiciela w 2 egzemplarzach. Przyjął go J. E. Biskup Dąbrowski (Dziekania przy katedrze), by przedstawić go na konferencji biskupów jako dar ode mnie. Mam złożyć na ręce tegoż Biskupa podanie do ich Ekscelencji wyjaśniające, co ten obraz oznacza. Chciałbym by obraz z łacińskim nadpisem „pax vobis” Biskupi złożyli w darze Papieżowi, a drugi z polskim nadpisem po zatwierdzeniu przez Stolicę Apostolską przyjęli jako wzór do swych diecezji⁴². Starania ks. Sopoćki o przyjęcie obrazów przez Episkopat, a także o ich stan zachowania odzwierciedlają kolejne notatki w *Dzienniku*⁴³.

W tej nierozstrzygniętej sytuacji obrazy nadal pozostawały w Warszawie, o czym pisze ks. M. Sopoćko w liście datowanym na 24 października 1972 r.: *Jeszcze są dwa obrazy mniejsze na ul. Miodowej 17*⁴⁴. W 1974 roku jeden z obrazów znajdował się już w Białymstoku, ponieważ z tego roku pochodzi kopia obrazu Georgi Andreewa, wykonana do kaplicy Sióstr Misjonarek przy ul. Poleskiej w Białymstoku. W siedzibie biskupa obraz umieszczono prawdopodobnie jeszcze za życia ks. Sopoćki. Początkowo znajdował się w sali konferencyjnej Kurii Biskupiej, obecnie w kaplicy Metropolity Białostockiego.

Obraz Jezus Miłosierny, namalowany olejno na płótnie, o wym. 120 x 72 cm. Na cokole prawej kolumny sygnatura: *Ludomir Sleńdziński*. Kompozycja obwiedziona jest cienką brązowoczerwoną linią. Malowana w jasnych czystych barwach. Karnacja ciała jasna, różowa, z plamami koloru żółtego i ugowego. Włosy rudobrazowe. Suknia jasnożółta, w fałdach z odcieniem różu, szarości i zieleni, w cieniach szarozielona i zielonougrowa. Tło stonowane z użyciem kolorów: zielonooliwkowego, fioletowoszarego, zielonougrowego, szarooliwkowego, a w miejscu cienia rzuconego przez postać Chrystusa – przyciemnione. Na podłodze i kolumnach refleksy barwne od promieni: szaroróżowofioletowe i zielonofioletowe. U góry nad głową Chrystusa, spod zamalowanego tła widoczny napis: *Pokój Wam*. Na odwrociu napis: *pinx. Ludomir Sleńdziński/Kraków 1966*.

Z tego obrazu G. Andreew w 1974 r. wykonał wspomnianą już kopię, która znajduje się w kaplicy Zgromadzenia Sióstr Jezusa Miłosiernego przy Poleskiej⁴⁵. Drugą kopię wykonała w 1987 r. Krystyna Zawadzka do kościoła parafialnego pw. św. Andrzeja Boboli w Białymstoku. Przed beatyfikacją Sługi Bożego ks. M. Sopoćki, która odbyła się 28 września br. w Białymstoku w sanktuarium Miłosierdzia Bożego przy ul. Radzywińskiej 1, obraz ten peregrynował po wszystkich parafiach archidiecezji białostockiej.

Drugi z bliźniaczych obrazów posiada kościół parafialny pw. św. Antoniego w Sokółce. Jak wynika z relacji mieszkanki Sokółki, Zofii Damszel – obraz jest tam od około 30 lat. Początkowo był w domu prywatnym, a dopiero po uzyskaniu zgody ówczesnego ks. proboszcza został przeniesiony do kościoła⁴⁶. Obraz z kościoła w Sokółce, malowany olejno na płótnie o wym.: 121 x 71,8 cm, z sygnaturą *L. Sleńdziński, Kraków, 1966 r.* Kolorystyka o czystych, klarownych barwach. Szata Chrystusa jasna, w kolorach żółtooliwkowo-różowych z rozbielonymi fałdami. Karnacja twarzy jasna z odcieniem różowoczerwonym. Włosy rudobrazowe. Wnętrze w kolorze brązowo-ugrowo-fioletowym, przyciemnione w miejscu cienia rzuconego przez postać Chrystusa. Na posadzce refleksy od promieni: z lewej odcień czerwieni, z prawej szarobiały. Wokół głowy nimb świetlisty. U dołu napis: *Jezu, ufam Tobie!* Na cokole prawej kolumny sygn.: *Ludomir/Sleńdziński*. Na odwrocie napis czarną farbą: *pinx. Ludomir Sleńdziński/ Kraków 1966 r.* Przed konserwacją obraz miał spękaną warstwę malarską i zmatowiał werniks z zaciekami.

W kościele sokólskim obraz został zawieszony na filarze, po prawej stronie prezbiterium. Po beatyfikacji s. Faustyny w 1993 r. oprawiono go w szeroką ramę, w której zostały umieszczone relikwie Błogosławionej. Po kanonizacji w kwietniu 2000 r. i jednocześnie z okazji Roku Jubileuszowego, umieszczono go w nowo zbudowanym ołtarzu projektu art. plast. Krystyny Zawadzkiej z Białegostoku. Wcześniej obraz został poddany konserwacji, którą wykonała art. plast. konserwator dzieł sztuki Wiktoria Tołłoczko-Tur. Po wnikliwym obejrzeniu, u góry obrazu, nad głową Pana Jezusa, spod zamalowanego tła można odczytać słabo widoczny napis: *Pax Vobis*.

Wielokrotne spotkania i kontakty z autorem obrazu Jezusa Miłosiernego zaowocowały również powstaniem portretu ks. Michała Sopoćki. L. Sleńdziński namalował go w Krakowie w 1966 r. Na podstawie zapisów w *Dzienniku*, można ustalić prawdopodobny czas pozowania do portretu: Kraków, 10 i 11 czerwca 1966⁴⁷.

Obraz-portret ks. Michała Sopoćki, L. Sleńdziński, 1966, malowany olejno na płótnie naklejonym na płytę pilśniową, o wymiarach 76 x 54 cm. Przedstawia półpostać kapłana siedzącego w fotelu zwróconego w $\frac{3}{4}$ w lewo, trzymającego w dłoniach otwarty brewiarz. Tło pastelowe o odcieniu ciepłej kremowo-seledynowej zieleni, przechodzące miejscami w szarość. Alpakowa sutanna, którą ks. Sopoćko nosił w okresie letnim⁴⁸, w kolorze ciemnoszaro-granatowym z blikami jasnych szarości na alpacy, cieniami w kolorze granatu i brązu, podrysowana graficznie czernią. Karnacja ugrowa z plamami ciepłej żółci i rozbielona, w cieniach ceglastoczerwona, włosy krótkie w kolorze siwofioletowym. Brewiarz o jasnokremowych kartkach z dwuszpaltowym tekstem, otwarty na Psalmie 91. Fotel, widoczny we fragmencie, w odcieniach ugru. Sygnatura w lewym dolnym rogu pisana majuskułą: *Ludomir Sleńdziński – 1966*.

Kompozycja obrazu obwiedziona malowanym paskiem w kolorze brązu w odcieniach oliwkowych i zieleni. Portret ten znajduje się w Domu Generalnym Zgromadzenia Sióstr Jezusa Miłosiernego w Gorzowie Wielkopolskim i jest jego własnością⁴⁹. W lipcu 2008 r. obraz został przywieziony do Białegostoku. Był eksponowany w Domu Zakonnym Sióstr Jezusa Miłosiernego przy ul. Poleskiej 42, a następnie wypożyczony do Galerii im. Sienkiewicza w Białymstoku, na wystawę okolicznościową „Wokół obrazu Chrystusa Miłosiernego”.

* * *

15. Ks. Michał Sopoćko,
fot. z pierwszych lat posługi
duszpasterskiej w Wilnie.
Archiwum Zgromadzenia Sióstr
Jezusa Miłosiernego.
Rev. Michał Sopoćko,
photograph from the first years
of pastoral work in Wilno.
Archive of the Congregation
of the Sisters of Merciful Jesus.

Ks. Michał Sopoćko, ur. 1 listopada 1888 r. w folwarku Juszeuwszczyzna w powiecie oszmiańskim na Wileńszczyźnie. Uczęszczał do szkoły cerkiewnej w Wołożynie, następnie do szkoły ludowej w Zabrzeziu i szkoły miejskiej w Oszmianie. Była to szkoła rosyjska. Po jej ukończeniu w r. 1906 został nauczycielem w Zabrzeziu, później korepetytorem. Po przeniesieniu do Wilna odbył podróż do Petersburga, gdzie składał egzaminy z łaciny i niemieckiego. Studiował w Seminarium Duchownym w Wilnie. Świecenia kapłańskie otrzymał dnia 15 czerwca 1914 r.

Od początku pracy kapłańskiej rozwijał pracę duszpasterską i oświatową, we wsiach zakładał szkoły, organizował kursy nauczycielskie. Był to czas I wojny światowej. Ze względu na swoją działalność był zmuszony przez niemieckich okupantów do opuszczenia parafii w Taboryszkach i dostał się do Warszawy. W 1918 roku zgłosił się do Kurii Polowej w Warszawie, prosząc o przydział do wojska w charakterze kapelana. W czasie pełnienia obowiązków kapelana wojskowego urządził kaplicę w Kościuszkowskim Obozie Szkolenia Saperów,

16. Ks. Michał Sopoćko w czasach posługi kapłańskiej w kościele św. Michała w Wilnie, lata 30 XX w.
Archiwum Zgromadzenia Sióstr Jezusa Miłosiernego.

**Rev. Michał Sopoćko at the time of his priesthood in the church of St. Michael in Wilno, 1930s,
Archive of the Congregation of the Sister of Merciful Jesus.**

a na cmentarzu kościoł pw. św. Józafata i na Marymoncie w Warszawie kościół pw. Królowej Polski. *Do kaplicy w Obozie zamówiłem ołtarz Serca Jezusowego u art. rzeźbiarza Bogaczyka, a do kościoła na Marymoncie – u tegoż rzeźbiarza ołtarz Królowej Polski i dwa ołtarze boczne – św. Kazimierza i Serca Jezusowego.* Kaplica na Marymoncie została rozbudowana jako kościół jednonawowy i poświęcona w listopadzie 1924 r.⁵⁰ Ks. M. Sopoćko pracował w wojsku i jednocześnie na Wydziale Teologii Uniwersytetu Warszawskiego studiował teologię moralną, gdzie uzyskał stopień mgra teologii i wkrótce doktora teologii. Ukończył również Państwowy Wyższy Instytut Pedagogiczny. W 1924 r. przeniesiono go do Wilna jako duszpasterza Wojska Polskiego. W Wilnie odbudował z ruin kościół św. Ignacego na potrzeby duszpasterstwa wojskowego. Odbudowa prowadzona była wg projektu inż. arch. Pawła Wędziagolskiego⁵¹. Prace we wnętrzu realizowano wg projektów: art. malarza Stanisława Matusiaka⁵² – polichromia i inż. arch. Jana Borowskiego – ołtarz. Wyświęcenie kościoła św. Ignacego po odbudowie odbyło się 26 września 1929 r.⁵³

Od 1927 był ojcem duchownym Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Wilnie. W celu poszukiwania źródeł do pracy habilitacyjnej wyjeżdżał za granicę do bibliotek w Berlinie, Kolonii, Aachen, Brukseli, Antwerpii, Paryżu, Lyonie, Genewie, Fryburgu, Mediolanie, Rzymie, Neapolu, Florencji, Padwie, Innsbrucku, Monachium i Pradze. Praca dotyczyła Mikołaja Łęczyckiego (1574-1653) i nosiła tytuł *Cel, podmiot i przedmiot wychowania według Mikołaja Łęczyckiego*, wyd. drukiem w 1934 r. Prowadził wykłady z teologii pastoralnej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie.

W roku 1934 został rektorem kościoła św. Michała w Wilnie. Zajął się odnowieniem świątyni, a przede wszystkim konserwacją obrazu Matki Boskiej Świętomichałskiej⁵⁴. Odnowienia tego obrazu dokonał w 1935 r. prof. Jan Rutkowski⁵⁵, znany z odnowienia obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej na Jasnej Górze w 1925 r. i obrazu Matki Boskiej Ostrobramskiej w Wilnie w 1927 r. Liczne cenne wota zgromadzone przy obrazie zostały zinwentaryzowane. W inwentaryzacji udział brali: malarz Ferdynand Ruszczyc, delegat Urzędu Konserwatorskiego i ks. Sopoćko⁵⁶.

Poza tak licznymi obowiązkami ks. Sopoćko dążył do budowy w Wilnie kościoła ku czci Miłosierdzia Bożego. Komitet Budowy świątyni powstał w 1938 r. i w tym samym roku został ogłoszony konkurs zamknięty na projekt kościoła Miłosierdzia Bożego na Snipiszkach w Wilnie. 16 kwietnia 1939 roku Sąd konkursowy wybrał projekt profesora Politechniki Warszawskiej, inż. architekta F. Polkowskiego⁵⁷. Mimo postępujących działań wojennych, 18 września 1939 r. Zarząd Miejski darował 1 ha placu pomiędzy ulicami Werkowską i Kawaleryjską pod budowę kościoła. W tym samym czasie zatwierdzono także projekt budowy Domu Miłosierdzia, sporządzony przez inż. arch. Jana Borowskiego. Wojna przekreśliła wszystkie plany budowy, a zakupione na budowę cegły rozebrali okupanci i ludność cywilna na schrony⁵⁸.

W czasie okupacji, w latach 1942-1944, ks. Sopoćko ukrywał się u sióstr urszulanek w Czarnym Borze/Wilna. W 1947 roku został wezwany przez Abpa Romualda Jałbrzykowskiego do pracy w Seminarium Duchownym w Białymstoku, w którym pracował do 1962 r. Następnie zajął się już wcześniej rozpoczętą pracą duszpasterską w kaplicy przy ul. Poleskiej 42, gdzie mieścił się dom zakonny Sióstr Misjonarek Świętej Rodziny, a obecnie Zgromadzenie Sióstr Jezusa Miłosiernego. Przebudował i powiększył kaplicę, współpracując z wybitnym architektem Stanisławem Bukowskim i jego żoną, Placydą Siedlecką-Bukowską. Ks. Sopoćko planował budowę kościoła Miłosierdzia Bożego w Białymstoku, przy ul. Wiejskiej 41. W 1962 r. arch. St. Bukowski wykonał szkicowy projekt kościoła, który nie został zrealizowany⁵⁹. Natomiast nie jest znany inny projekt kościoła, który ks. Sopoćko zamówił u inż. arch. Jerzego Tryburskiego⁶⁰. Po przejściu na emeryturę w 1962 roku, nie ustawał w pracy duszpasterskiej. Organizował kursy katechetyczne, wykłady dla inteligencji mające na celu pogłębienie wiedzy religijnej. Dużo czasu poświęcał na posługę w kaplicy Sióstr Misjonarek św. Rodziny przy ul. Poleskiej. Pisał również artykuły i rozprawy oraz wygłaszał na konferencjach referaty o Miłosierdziu Bożym. 9 czerwca 1972 r. bp H. Gulbinowicz, Administrator Apostolski Archidiecezji w Białymstoku, mianował go kanonikiem gremialnym kapituły Bazyliki Metropolitalnej Wileńskiej. Ksiądz Sopoćko zmarł w opinii świętości dnia 15 lutego 1975 roku w Białymstoku.

Apostoł Miłosierdzia Bożego, ks. Michał Sopoćko był do końca życia nieustrudzony w staraniach o rozwój kultu Miłosierdzia Bożego. Jako spowiednik siostry Faustyny miał największą wiedzę na temat poprawności i wierności malarskiego wizerunku Pana Jezusa, zawartego w jej objawieniu. Ks. Stanisław Strzelecki pisał o nim: *Utrwalona w obrazie wizja Faustyny była dla księdza Sopoćki jedynie znakiem Tajemnicy. Jako powiernik i depozytariusz jej objawień znał nie tylko zarys i szczegóły, lecz także ideę i ogólne przesłanie wizerunku. Dobrze wiedział, jaki wpływ na pobożność wiernych ma obraz kultowy i jakie warunki musi spełniać, aby został dopuszczony przez władzę kościelną do*

17. Ks. Michał Sopoćko
z Janem Rutkowskim,
konserwatorem dzieł
sztuki i jego pomocnikiem,
na tle obrazu Matki Boskiej
Świętomichalskiej,
fot. z 1935 r.

Archiwum Zgromadzenia
Sióstr Jezusa Miłosiernego.

**Rev. M. Sopoćko
and Jan Rutkowski,
conservator of works
of art, and his assistant;
photograph taken
against the background
of a painting showing
the Świętomichalska
Madonna, 1935.**

Archive of the
Congregation of the
Sisters of Merciful Jesus.

*publicznej czci*⁶¹. Ta wiedza powodowała, że do końca swego życia ks. Michał Sopoćko odnosił się krytycznie do powstałych obrazów i właściwie żaden nie był według niego doskonały. Najbardziej jednak, poza obrazem E. Kazimirowskiego, propagował i polecał zatwierdzony w 1954 roku przez Komisję Episkopatu obraz konkursowy Jezusa ukazującego się Apostołom w Wieczerniku autorstwa Ludomira Sleńdzińskiego.

* * *

Stolica Apostolska Dekretem Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów z dnia 5 maja 2000 r. ustanowiła Święto Miłosierdzia Bożego w całym Kościele na I niedzielę po Wielkanocy. 17 sierpnia 2002 roku w Krakowie – Łagiewnikach, Ojciec Święty Jan Paweł II zawierzył losy świata i każdego człowieka Miłosierdziu Bożemu. W dniu 28 września 2008 roku odbyła się beatyfikacja Czcigodnego Sługi Bożego ks. Michała Sopoćki. Miejszem beatyfikacji było Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Białymstoku, gdzie znajdują się relikwie Błogosławionego.

PRZYPISY

- ¹ Życiorys od dzieciństwa do 18 września 1962 r., czyli do chwili przejścia na emeryturę.
- ² Całość *Wspomnień* drukowana w „Wiadomościach Kościelnych Archidiecezji w Białymstoku”, nr 2, 3, 4(1985) i nr 1(1986).
- ³ Ks. Julian Chrościechowski, (1912-1976), prawnik z wykształcenia. Po wojnie znalazł się w Anglii, gdzie w 1949 r. wstąpił do Zgromadzenia oo. marianów. Był propagatorem kultu Miłosierdzia Bożego.
- ⁴ Ludomirem Sleńdzińskim, Antonim Michalakiem, Adamem Styką.
- ⁵ Siostra Faustyna miała pierwszą wizję obrazu Jezusa Miłosiernego, kiedy przebywała w klasztorze w Płocku; realizacja obrazu nastąpiła w Wilnie, gdzie przebywała w latach 1933-1936.
- ⁶ *Dzienniczek Sługi Bożej S. M. Faustyny Kowalskiej*, Kraków 1983, s. 47-48.
- ⁷ Ks. M. Sopoćko, *Wspomnienia z przeszłości*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej”, nr 1(1986), s. 91.
- ⁸ Namalowanie obrazu – w Wilnie przez malarza Eugeniusza Marcina Kazimirowskiego trwało od 1 stycznia do 30 lipca 1934 roku.
- ⁹ Informacja od Matki Józefy Misarko ze Zgromadzenia Sióstr Jezusa Miłosiernego.
- ¹⁰ Michał Nowicki, *Ile może jeden człowiek. Oredzie Miłosierdzia*, Kraków 5.10.1989 r. M. Nowicki prowadził laboratorium fotograficzne w Wilnie. We wrześniu 1940 r. zgłosił się ks. Michał Sopoćko z prośbą o wykonanie reprodukcji fotograficznej obrazu Chrystusa Miłosiernego, znajdującego się w kościele św. Michała w Wilnie. Pierwsze kopie fotograficzne były czarno-białe, a późniejsze kolorowane sposobem chemicznym. „Polegał on na zamianie strontu srebrowego obrazu fotograficznego w niektórych miejscach na siarczek srebra, a następnie na poddanie fotografii kąpeli zawierającej chlorek złota. Dzięki kąpeli zlotującej srebro metaliczne osadzone na fotografii przybierało odcień szlachetnie niebieski, podczas gdy części obrazu fotograficznego, które zostały uprzednio zamienione na siarczek srebra, przybierały piękną barwę cielisto-różową(...). Czerwony lewy promień był malowany dodatkowo specjalną farbą”. „Sposób ten był bardzo kosztowny, dlatego wkrótce barwienie chemiczne zastąpiono ręcznym kolorowaniem fotografii specjalnymi do tego celu farbami lazurowymi firmy niemieckiej Gunther Wagner”. Wszystkie fotografie wykonywane były na prośbę ks. Michała Sopoćki. Produkowanych było ok. 80 odmian fotografii obrazu Chrystusa Miłosiernego, różniących się wielkością (od 20 do 60 cm w pionie), rodzajem napisu, wykończeniem powierzchni i oprawą. Napisy: Jezu, ufam Tobie! – były w języku polskim, litewskim i niemieckim. Fotografie te były wykonywane od 21 września 1940 r. do 8 sierpnia 1945 r. W ciągu tych 5 lat wykonano około 150 tysięcy fotografii obrazu Chrystusa Miłosiernego.
- ¹¹ Ks. Julian Chrościechowski, *Historia nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego w naszych czasach*, Londyn 1975 (szczegółowa geografia rozszerzania się kultu Miłosierdzia Bożego w czasach wojny, i duży wkład Polaków rozproszonych w czasie wojny po świecie).
- ¹² Ur. 1897r. w Białej k/Bielska – zm. 1965r. w Krakowie, [w:] *Słownik Artystów Polskich*, Wrocław 1979 r., t. 3, s. 139-140.
- ¹³ Ur. 29.01.1866 Lwów – zm. 5.05.1946 we Lwowie, tamże, t.1, s. 104-105
- ¹⁴ Ur. 1889 r. w Dorpat, Estonia – zm. 1967r. w Warszawie, [w:] *Słownik Artystów Plastyków, Okręg Warszawski*, Warszawa 1972, s. 29-30.
- ¹⁵ Ks. Stanisław Strzelecki, *Zgaszone promienie Miłosierdzia*, *Czas Miłosierdzia*, 1997 nr 4, s. 9.
- ¹⁶ Antoni Michalak, ur. 1899 r. – zm. 1975 r., [w:] W. Skrodzki, *Polska sztuka religijna 1900-1945*, Kraków 1989, s. 73-77.
- ¹⁷ Ur. 1872r. w Białowej k /Rzeszowa – zm. 1957r. w Krakowie, [w:] *Słownik Artystów Polskich*, Warszawa, 1998 r., t. 6, s. 219-221.
- ¹⁸ Protokół z dnia 30 czerwca 1954 r.
Protokół zebrania Komisji do oceny projektów obrazu Chrystusa – Króla Miłosierdzia złożonych przez p. art. malarza prof. Antoniego Michalaka z Kazimierza Dolnego (obraz olejny) i art. malarza Tadeusza Okonia z Krakowa (projekt rysunkowy).
Skład Komisji:
1) dr Bochnak Adam – Dziekan Wydziału Filoz. Historycznego U. J. (Kraków);
2) Ks. prof. Lutecki Władysław – Dyrektor Muzeum Diecezjalnego w Przemyślu;
3) O. Jan Popiel – Rektor T. J. i członek Komisji Art. Archidiecezjalnej w Krakowie;
4) Ks. dr Bolesław Przybyszewski – Sekretarz Komisji Art. Archid. w Krakowie;

5) Ks. Ignacy Różycki – Profesor Dogmatyki Wydziału Teologicznego U. J.

Porządek dzienny:

1) ocena obrazu P. Michalaka. 2) ocena obrazu P. Okonia.

1. Obraz p. Michalaka przedstawia Chrystusa na tle drzewi (można wziąć go za moment ukazania się Zbawiciela Apostołom w dniu Zmartwychwstania ze słowami Pokój wam, Jan 20, 19 nn.). Tło obrazu jest ciemnawe. Postać Pana Jezusa w jasnej, białej szacie; lewą ręką uchyla szatę w okolicy Serca, spod której tryskają dwa promienie – biały i czerwony. Postać rzuca na odrzwia cień, wskutek czego po malarstwu dobrze odcina się od tła. Twarz P. Jezusa przypomina nieco rysunek Leonarda da Vinci. Należałoby rozważyć, czy nie byłoby lepiej przedstawić postać P. Jezusa frontalnie ze względu na to, że obraz ma być nie tylko historyczny, ale i kultowy. Twarz musiałaby być więcej zdecydowana w wyrazie (mniej słodka). 2. Obraz p. Okonia zbyt przypomina obrazy p. Hyły, od których należy w myśl założenia odstąpić. Na tym posiedzenie zakończono i protokół po przeczytaniu podpisano”; podpisy.

¹⁹ Dziękuję ks. Kanonikowi Ryszardowi Kotkowiczowi za udostępnienie rysunku i przekazanie tej informacji przy okazji spotkania na sympozjum dotyczącym kultu Miłosierdzia Bożego w 25 rocznicę śmierci Śl. Bożego ks. Michała Sopoćki, zorganizowanym przez Wydział Teologiczny Uniwersytetu w Białymstoku.

²⁰ Ludomir Sleńdziński (1889-1980) malarz, rzeźbiarz, od 1928 r. prof. Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, członek grupy Rytm. Od 1948 prof. Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej. W twórczości nawiązywał do klasycyzmu i włoskiej sztuki renesansowej.

²¹ Protokół

Dn.2. IX 1954 zatwierdzenie obrazu – Artystyczna Komisja Arcybiskupia w Krakowie pod przewodnictwem Bpa Sufragana Śl. Rosponda wybrała obraz artysty prof. Ludomira Sleńdzińskiego / Komisja: Ks. Stanisław Rospond – Przewodniczący: Ks. dr Tadeusz Kruszyński, Dz. Wydz. Teologicznego U. J.; Dr Adam Bochnak, Dz. Wydz. Humanistycznego U. J. i prof. Historii Sztuki; Ks. Kazimierz Figlewicz, Kustosze Katedry na Wawelu; Ks. Władysław Lutecki, Kons. Muzeum i Przewodniczący Art. Komisji Biskupiej w Przemyślu – 3.IX. 1954 r.

Ocena obrazu:

a/ pod względem artystycznym obraz stoi na wysokim poziomie i nie budzi żadnych zastrzeżeń

b/ pod względem dogmatycznym jest zgodny z nauką i przepisami Kościoła

c/ pod względem liturgicznym odpowiada wymaganiom i nawiązuje do liturgii Niedzieli Przewodniej oraz nie budzi zastrzeżeń i wątpliwości, które nasuwają dotychczasowe tego typu obrazy.

²² W relacji ks. Sopoćki: J. E. bp Barda zaakceptował obraz L. Sleńdzińskiego do kultu w diecezji przemyskiej, polecając się zwrócić do Komisji Głównej Episkopatu w Warszawie w celu zaakceptowania go do kultu w całej Polsce. Wówczas zawiozłem ten obraz do Warszawy na zebranie Komisji Głównej Episkopatu, która dnia 5 października 1954 r. zadecydowała, że może być ten obraz przyjęty do kultu za zgodą poszczególnych JJ EE Ordynariuszy, o czym powiadomił mnie Bp Barda pismem z dn. 12.X.54, N.4014/54. Wówczas rozesłałem odpis tego pisma z kolorową fotografią obrazu do wszystkich Ordynariuszy, którzy ustosunkowali się pozytywnie (z wyjątkiem trzech). Ks. Sopoćko pragnął umieścić ten obraz w którymś z kościołów w Warszawie. Ostatecznie w 1960 r. ks. Sopoćko przekazał obraz konkursowy biskupowi Zbigniewowi Krasińskiemu, który umieścił go w kościele seminaryjnym w Warszawie, a w latach 1971-1993 obraz znajdował się w mieszkaniu bpa Z. Krasińskiego. W 1993 biskup Krasiński przekazał go do Kalisza, gdzie powstało Sanktuarium Serca Jezusowego.

²³ Inf. ustna Wiktora Zina, ucznia L. Sleńdzińskiego w Krakowie, z którym rozmawiały: S. Teresa Szalkowska ZSJM i Izabela Suchocka, autorka wystawy „Wokół obrazu Chrystusa Miłosiernego” w Galerii im. Sleńdzińskich w Białymstoku, lipiec-wrzesień 2008 r.

²⁴ Inf. od s. Elżbiety Fedorowicz ZSJM.

²⁵ Inf. od s. Teresy Szalkowskiej ZSJM.

²⁶ W liście z 13.IX. 1958 r. informuje ks. Chrościechowski, że obraz u Michalaka zamówiony. Michalak przywiezie obraz jak będzie płynął statkiem „Batory” do USA i zatrzyma się w Londynie.

²⁷ Ur. 1890r. w Kielcach, syn Jana, brat Tadeusza, zm. w 1959 w Nowym Jorku.

²⁸ AAB.T.XXII poz.13, Pokwitowanie Ludomira Sleńdzińskiego za obraz, – 31.X. 54 roku w Krakowie Ludomir Sleńdziński kwituje 2000 zł jako zaliczkę za obraz Chrystusa Miłosiernego, który ma wykonać za sumę 7000 zł łącznie z materiałami, w P. Script. pokwitowania zaznaczono, że termin wykonania obrazu ustalono na 6 stycznia 1955 roku. 22.X. 1954 r a conto Ludomir Sleńdziński otrzymuje i kwituje dalsze 3500 zł. 5.I. 1955 r. Ludomir Sleńdziński potwierdza resztę zapłaty za obraz czyli 1500 zł.

- ²⁹ Karta ewidencyjna zabytku ruchomego, *Jezu, ufam Tobie*, Joanna Pyzia, 1982 r., Arch. WUOZ, Białystok, nr inw. 2604.
- ³⁰ Nie wiadomo, gdzie znajdował się omawiany obraz od 1955 do 1958 r.
- ³¹ 6.VII.1966 – „O g. 10 wyjechałem ze Szczawna i o godz. 18.30 byłem już w Krakowie u OO. Reformatorów, gdzie się znajduje od r. 1958 obraz Najmiłosierniejszego Zbawiciela. Nasamprzód zawieszono go w kaplicy Miłosierdzia Bożego, ale przed sześciu laty ojcowie przenieśli go do korytarza, gdzie się odbywały lekcje religii. Przez ten czas pokrył się on warstwą kurzu, który przylgnął do farby i spowodował zanik kolorów. Musiałem go zawieść do art. prof. Sleńdzińskiego (Wybickiego 6-8), który go malował i teraz go gruntownie odnowić”, *Dziennik*, z. 3, s. 45.
- ³² 14.VII.66 „O g. 8 wyjechałem autobusem z Czerny do Krzeszowa, a stąd pociągiem do Krakowa. Prof. L. Sleńdziński oczyścił obraz Najśw. Zbawiciela od kurzu, a O. Gwardian Franciszkanów po jego obejrzeniu zgodził się przyjąć go do kaplicy i umieścić jako ostatnią stację Drogi Krzyżowej; ukazania się Zbawiciela w dniu Zmartwychwstania Apostołów i ustanowienia Sakramentu Pokuty”, *Dziennik*, z. 3, s. 49.
- ³³ 18.VII.66, „Cały dzień byłem zajęty przenoszeniem obrazu od OO. Reformatorów / Którzy od kilku lat trzymali ten obraz nie w kościele, ale w korytarzu, gdzie on się bardzo zniszczył tak, że prof. Sleńdziński musiał go przez cały tydzień oczyszczać i przemalowywać / do OO. Franciszkanów / ul. Wiosny Ludów, / którzy go umieścili w kaplicy Męki Pańskiej w niszy po stronie ewangelii. Wprawdzie tu on będzie mniej widoczny, ale może nie tak będzie się niszczył”, *Dziennik*, z. 3, s. 50.
- ³⁴ 9.IX.72 „Udałem się samolotem ze Szczecina do Krakowa w sprawie obrazu Najmiłosierniejszego Zbawiciela, który OO. Franciszkanie usunęły z kaplicy Męki Pańskiej”, *Dziennik*, z. 4, s. 39.
- ³⁵ Placyda Siedlecka-Bukowska w l. 1930-1935 była studentką USB w Wilnie i część zajęć z rysunku i malarstwa miała u prof. Ludomira Sleńdzińskiego [w:] „Ananke, Biuletyn Galerii im. Sleńdzińskich”, Białystok 2000, nr 23, s. 24.
- ³⁶ 14.IV.1973, „Otrzymałem obraz Mił. B., który został wykonany przez prof. Sleńdzińskiego w r. 1955, był na przechowaniu u OO. Reformatorów a potem u OO. Franciszkanów gdzie uległ uszkodzeniu. Stał nisko, a wierni palili przed nim świece, które się pochylały i zalewały obraz stearyną i woskiem. Umieściłem go w swoim pokoju, gdzie Inż. Bukowski z małżonką 20.IV. obmyli go i przez kilka tygodni naprawiali uszkodzenia” *Dziennik*, z. 4, s. 39.
- ³⁷ „Wielce Szanowny Panie Profesorze
Spieszę podzielić się radością, że obraz Miłosiernego Zbawiciela, wykonany przez Pana Profesora przed osiemnastu latami i poważnie uszkodzony u OO. Franciszkanów w Krakowie, został odrestaurowany przez PP. Bukowskich i dnia 3 b. m. zawieszony w kościele prokatedralnym w Białymstoku. Od razu został on otoczony wielką czcią wiernych, którzy codziennie zbierają się w godzinach wieczornych przed nim, podziwiając jego piękność i gorliwie się modląc.
Prowincjał OO. Marianów w Anglii, O. Julian Chrościechowski, chciał go koniecznie zabrać do siebie, ale ja uprzednio przeznaczyłem go do prokatedry w Białymstoku. Otóż czy nie zgodziłby się Pan Profesor namalować jeszcze taki obraz dla nich, za co byłbym razem z nimi bardzo Panu Profesorowi zobowiązany oczywiście niezależnie od należytego wynagrodzenia. Po wykonaniu przesłałbym go do Anglii, gdzie nasi rodacy – wygnañcy otoczyliby go należną czcią, a Imię Pana Profesora nabrałoby jeszcze większego rozgłosu. Łączę wyrazy czci i pozdrowienie / – / Ks. Michał Sopoćko
Białystok, 8. IX. 1973 r. Arch. Galerii im. Sleńdzińskich w Białymstoku
- ³⁸ 3.IX. „Obraz ten został przeniesiony do prokatedry i umieszczony vis-à-vis prawej nawy obok ołtarza św. Antoniego. Tegoż dnia [g. 10 rano B.C. wg inf. ustnej P. Leokadii Skorupskiej uczestniczki tego wydarzenia] obraz poświęcił uroczystie J. E. Bkp Gulbinowicz i odtąd ludzie otoczyli go wielką czcią. Co czwartek po nabożeństwie publicznym wieczorem odmawiają modlitwy prywatnej”. *Dziennik*, z. 4, s. 39.
- ³⁹ W. Tołkoczko-Tur, *Dokumentacja konserwatorska obrazu Jezusa Miłosiernego z Bazyliki Katedralnej p.w. Wniebowzięcia NMP w Białymstoku*, Białystok, 12-27.10. 1999 r., Arch. WUOZ w Białymstoku, nr inw. 5480. Obraz olejny na płótnie o wym.: 198 x 110,5 cm. Przebieg prac konserwatorskich: obraz po wyjęciu z ram został oczyszczony z kurzu i zanieczyszczeń. Następnie zostały wykonane próby zdjęcia werniksu odpowiednimi odczynnikami chemicznymi. Po czym zdjęto obraz z krosna i przystąpiono do prostowania pofalowanego płótna. Lico obrazu oczyszczono chemicznie, zdjęto werniks i usunięto zmienione kolorystycznie retusze. Ponownie naciągnięto płótno na krosno. Do krosna dorobiono kliny rozporowe. Obraz punktowano farbami olejnymi Winsor i Newton. Werniksowano werniksem matowym firmy Health Label.

- ⁴⁰ B. Cichońska, karta ewidencyjna zabytku ruchomego, obraz – Jezus Miłosierny, Ludomir Sleńdziński 1966 r., 121x72 cm, Sokółka, Kościół parafialny p.w. św. Antoniego, 1991 r, Arch. WUOZ, Białystok, nr inw. 6481; Z. Cybulko, B. Cichońska, karta ewidencyjna zabytku ruchomego, obraz – Jezus Miłosierny, Ludomir Sleńdziński 1966 r., 120x72 cm, Białystok, Kuria Metropolitalna, 1998 r., Arch. WUOZ w Białymstoku, nr inw. 8602.
- ⁴¹ *Dziennik*, z. 1 s. 12.
- ⁴² *Dziennik*, z. 3. s. 50.
- ⁴³ 29.VII.66 „Dziś wysłałem list do J. E. Bpa Bronisława Dąbrowskiego w sprawie obrazów Najmiłosierniejszego Zbawiciela, z których jeden ma być darem Ojcu św., a drugi po zatwierdzeniu powrócić do kraju”, *Dziennik*, z. 3 s. 52
- 19.VIII. 1966 „Dziś czas dłuższy rozmawiałem z J. E. Bpem Kowalskim, a po obiedzie pojechałem do Oliwy, gdzie konferowałem z J. E. Bpem Nowickim w sprawie Miłosierdzia Bożego i obrazu mającego być zaoferowanym Jego Świątobliwości Ojcu św.” *Dziennik*, z. 3, s. 57.
- 30.VIII.66 „Pojechałem do Warszawy. Dowiedziałem się, że obrazy Najmiłosierniejszego Zbawiciela są u Prymasa, który nie zachwyca się nimi i nie ma pewności, czy postawi tę sprawę na porządek obrad Konferencji Episkopatu. Chciałem usposobić kilku Biskupów do tej sprawy, ale zastałem tylko biskupa Kowalskiego u OO. Redemptorystów i bpa Klepacza u Prymasa”, *Dziennik*, z. 3, s. 58.
- 31.VIII [66] „Konferencja Episkopatu. Sprawa przyjęcia obrazów jest wątpliwa, ale polecam wszystko Miłosierdziu Boga, którego wola jest miłosierdziem”, *Dziennik*, z. 3, s. 58.
- 2.IX. [66] „Dowiedziałem się, że na Konferencji Episkopatu sprawa obrazu Najmiłosierniejszego Zbawiciela wcale nie była poruszona. Wola Boża” *Dziennik*, z. 3, s. 59.
- 9.XII.[1966] „Dziś byłem na audiencji u J Em. Prymasa w sprawie obrazów Najmiłosierniejszego Zbawiciela. Biskupi na konferencji 21 list. Nie powzięli żadnej decyzji”, *Dziennik*, Z. 3, s.72.
- 29.V.1967 „Byłem w Warszawie w sprawie obrazów Miłosierdzia Bożego, zawiozłem do p. Kucharzkiego (Bartoszewicza 11) dla konserwowania – werniksowania”, *Dziennik*, z. 4, s. 19.
- ⁴⁴ [Za:] Izabela Suchocka, *Obrazy i rzeźby religijne Ludomira Sleńdzińskiego*, „Ananke, Biuletyn Galerii im. Sleńdzińskich w Białymstoku”, nr 1(2005), s. 18.
- ⁴⁵ W 1974 r. malarz Georgi Andreew, na zamówienie Sióstr Misjonarek Świętej Rodziny z ul. Poleskiej wykonał kopię tego obrazu, która pierwotnie była zawieszona w kaplicy, a w l. 90. przeniesiona do pokoju, w którym ostatnie lata życia spędził ks. Sopoćko.
- ⁴⁶ Na podstawie informacji ustnej Zofii Damszel.
- ⁴⁷ *Dziennik*, z. 3, s. 37.
- 10.VI. „O g. 15.05 wyjechałem z Białegostoku do Warszawy, a stąd o g. 21.53 do Krakowa, gdzie byłem o 5 rano”.
- 11.VI „W Krakowie po Mszy św. u OO. Reformatów udałem się do prof. Sleńdzińskiego, u którego odbyłem dwa posiedzenia 10.30 do 12.30g. i 3.30 do g. 5”. W niedzielę po Mszy św. udałem się znowu do prof. Sleńdzińskiego, który w trakcie pracy opowiadał o wileńszczyźnie i pobycie swoim na Humanu w czasie I wojny światowej”.
- ⁴⁸ Informacja pochodzi od ks. infułata St. Strzeleckiego.
- ⁴⁹ Portret został подарowany przez ks. Sopoćkę pod koniec życia kuzynce s. Bernadecie, również ze Zgromadzenia Sióstr Jezusa Miłosiernego.
- ⁵⁰ Ks. M. Sopoćko: *Wspomnienia z przeszłości*: WKAB, 1985, nr 3, s.104, 109.
- ⁵¹ St. Łoza, *Architekti i budownicowie w Polsce*, 1954, s. 327, (Paweł Wędrzicki, ur.1883 w Jaworowie na Wileńszczyźnie, zm. 1929 r. tamże).
- ⁵² Ur. 1895 r. w Krakowie – zm. 1948 r. pod Lwowem, [w:] *Słownik Artystów Polskich*, Warszawa 1993, t. 5, s. 445-446.
- ⁵³ *Wspomnienia z przeszłości*, WKAB, nr 3, s. 123.
- ⁵⁴ Obraz malowany na dębowej desce o wym. 200 x 132, o żywych barwach i złożonym ornamentowanym tle. Ukoronowany w 1750 r. przez papieża Benedykta XIV. „Obraz ten był wielokrotnie przemalowywany, wskutek czego utworzyło się kilka warstw malowideł szpecących postać Niepokalanej Dziewicy. Dawniejsza pobożność siła się na ubieranie obrazów w szaty srebrne i pozłacane, co nie ominęło i tego obrazu. Od przybijania szat tych gwoździami do deski dębowej, na której namalowany był ten obraz, potworzyły się liczne uszkodzenia nie tylko obrazu na podkładzie gipsowym, ale nawet i samej deski”.
- ⁵⁵ Jan Rutkowski, *konserwator dzieł sztuki* [w:] *Czy wiesz kto to jest ?*, Warszawa, 1984 r., Reprint, 1938 r., s. 265 (obraz Matki Boskiej Świętomichalskiej znajduje się w katedrze wileńskiej).

⁵⁶ *Wspomnienia z przeszłości*, WKAB, 1985, nr 4, rozdz. V, s. 87.

⁵⁷ St. Łoza, *Architekci i budowniczowie w Polsce*, 1954 r., s. 243, Franciszek Krzywda-Polkowski, ur. w 1881r. w Płocku, zm. W 1949 r. w Warszawie.

⁵⁸ *Wspomnienia z przeszłości*, WKAB, nr 4(1985), s. 109-110.

⁵⁹ S. Wicher, *Twórczość architektoniczna Stanisława Bukowskiego na tle epoki*, „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego”, Białystok 2004, z. 10, s. 209.

⁶⁰ „20 listopada [brak roku] zamówiłem u inż. arch. Jerzego Tryburskiego projekt na dom i szkic kościoła przy ul. Wiejskiej 41 (...) Nie wiem czy ten projekt będzie kiedykolwiek zrealizowany, ale na wszelki wypadek niech będzie przygotowany – może kiedy nastąpi drugi październik”. *Dziennik*, z.1, s. 3.

⁶¹ Ks. Stanisław Strzelecki, *Obraz miłosiernych nawiedzeń*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej”, nr 1(2008), s. 110.

THE HISTORY OF THREE PAINTINGS OF MERCIFUL JESUS BY LUDOMIR SLEŃDZIŃSKI

The article discusses one of the aspects of the cult of Divine Mercy, i. e. a likeness of Jesus executed according to a vision experienced by a Polish nun – Sister Faustyna Kowalska. The first such painting dates back to 1934 and was executed by Eugeniusz Marcin Kazimirowski. Attempts to obtain further depictions by other artists were made by Rev. Michał Sopoćko from the Archdiocese of Wilno, who witnessed the origin of the first depiction. Rev. Sopoćko was concerned with the Evangelical correctness of the presentation and its suitable iconography. Such an evangelical dimension is displayed in paintings showing Merciful Jesus by Ludomir Sleńdziński (1889-1980), envisaged as a competition canvas from 1954 and later works, based on this model. The works by L. Sleńdziński, an outstanding artist from Wilno (who after repatriation settled down in Cracow), feature a distinctive subtlety of form and colour, making them a unique rendition of the likeness of the Resurrected Christ appearing to the disciples in the Cenacle. The enclosed description considers the three works by Sleńdziński in the archdiocese of Białystok and canvases by other authors, also supervised by Rev. Sopoćko. The contents of the article are based chiefly on the correspondence between Rev. M. Sopoćko and Father J. Chróściechowski, a Marian, sisters from the Congregation of the Sisters of the Madonna of Our Lady of Mercy and painters as well as oral accounts by persons acquainted with the priest.

LUDOMIR SLEŃDZIŃSKI - 1983